

RECENZIJA KATALOGA ZBIRKE

Antoš, Zvezdana. 'Zbirka slika'. // Etnografski muzej Zagreb, 2017.

ŽELJKA KOLVESHI □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

Recenzija teksta kataloga *Zbirka slika Etnografskog muzeja u Zagrebu* autorice dr. sc. Zvezdane Antoš napisana je prema studiji koja sadržava tekstualni dio od 53 računalno ispisane stranice te popis kataloških jedinica predmeta. Tekst studije čine tematske i problemske cjeline strukturirane u poglavlja: *Uvod, Literatura, izvori i metodologija, Otkriće narodne kulture, Političko značenje narodne kulture i osnivanje muzejskih zbirki, O povijesti zbirke slika, "Dokumentarni" ili "etnografski" stil na slikama, Sakralno slikarstvo: Zavjetne slike, Slike na staklu, Naivna umjetnosti*, kojima su na kraju dodani *Zaključak i Literatura*.

Osnovne odrednice studije Zvezdane Antoš polaze od konstatacije da je folklorna tematika bila okosnica zbirke slika od njezina nastanka (od 1919., a i prije), a tako je ostalo i do danas. Zbirka sadržava 841 predmet (2017.), tj. slike s etnografskim i sakralnim temama. Prema kriterijima skupljanja predmeta za zbirku Etnografskog muzeja, sve te slike primarno imaju dokumentarno značenje, a tek se sekundarno promatraju kao umjetnička djela. Da bi potvrdila takvo stajalište Muzeja koje prevladava već od početka njegova djelovanja, autorica citira Vjekoslava Tkalčića, prvog kustosa i ravnatelja Muzeja, koji u tekstu iz 1930. definira zbirku etnografskih slika gotovo kao muzeografsko pomagalo za *potpuniji prikaz onih momenta iz narodnog života* kada to nije bilo moguće postići samo izloženim predmetima. Slijedom toga, autorica u svojem recentnom radu interpretira tu zbirku u suvremenome muzeološkom kontekstu unutar kulturno-povijesnoga i političkog okruženja u kojemu je nastala i dalje se razvijala. Kao teorijsko polazište koristi se knjigom engleskog povjesničara kulture i društva Petera Burkea *Očevid, upotreba slike kao povijesnog dokaza*, u kojoj se autor bavi suvremenim znanstvenim promišljanjem vizualnoga kroz povijest. Pozivajući se na Burkea, prema kojemu *svaka slika može biti povijesni dokaz*, dr. Antoš ponajprije razmatra "slike" kao muzejski predmet, a ne kao umjetničko djelo, i to zbog višestruke primjene i značenja tih predmeta u etnografskome muzeju. Stoga termin *slikovna pripovijest* u potpunosti odgovara analizi te zbirke.

U svojem istraživanju autorica je temeljito proučila izvore, rezultate znanstvenih istraživanja i relevantnu stručnu literaturu, arhivsku građu i prve knjige inventara Etnografskog muzeja u Zagrebu, na temelju kojih reinterpretira povijesne

sl.1. Naslovnica kataloga 'Zbirka slika Etnografskog muzeja u Zagrebu' Na fotografiji: Ljubo Babić Kožuh, poč. 20. st. ulje na platnu, 64,5 x 77 cm Et 8295

sl.2. Srce Marijino, Osijek, 19. st. ulje na staklu, 25,4 x 35,6 cm Et 13455

sl.3. Srce Isusovo, Ivanec, 19. st. 18,5 x 24 cm Et 13454

sl.4. Maksimilijan Vanka
Mladenka, 1923.
Reprodukcija
40,6 x 35,5 cm
Et 4990546

sl.5. Sv. Rok, 19. st.
ulje na dasci, 108 x 63,5 cm
Et 7060

sl.6. Sv. Vid, 19. st.
ulje na dasci, 108 x 63,5 cm
Et 7060

činjenice proizašle iz zadanih okolnosti mjesta i vremena te donosi vrijednosnu prosudbu o inventaru zbirke (djela, autori) u kontekstu suvremene etnološke i muzeološke valorizacije.

S obzirom na specifičnu prirodu te likovne zbirke, poziva se na recentne znanstvene interpretacije iste ili slične problematike kojom su se bavili istraživači s područja etnologije, poput dr.sc. Branke Vojnović Traživuk, muzejske savjetnice Etnografskog muzeja u Splitu (2012.) vezano za terminologiju *narodna umjetnost kao historijski pojam uz likovno stvaralaštvo nastao i valoriziran od hrvatskog građanstva prema vlastitim kriterijima*, ali i oni s područja povijesti umjetnosti, poput dr.sc. Jasne Galjer i Andree Klobučar (2012.), a referira se i na istraživanje narodnog izraza u opusu Branke Frangeš Hegedušić kao primjera u nizu mnogih slikara koji se počinju zanimati za narodnu umjetnost u međuratnom razdoblju.

U poglavlju *O povijesti zbirke slika* autorica donosi prikaz kvantitativnog rasta zbirke te odabirom pojedinih predmeta kao reprezentativnih uzoraka na temelju kojih tumači raznovrsnost njezina sadržaja, kronološkim slijedom navodi zastupljene autore te se zahvaljujući takvom pristupu može usporedno pratiti povijest nastanka zbirke. Svoje postavke, među ostalim, gradi na tekstovima objavljenim u zborniku *Narodna starina* od 1922., a posebice od 1930., kada se u novu uredničku strukturu uključuju ravnatelji triju zagrebačkih muzeja te zbornik postaje i glasilo Etnografskog muzeja u Zagrebu.

Prema zastupljenim autorima određuje nekoliko skupina. Jednu cjelinu čine akademski slikari poput Emanuela Vidočića, Branka Šenoe, Valentina Hodnika, Tomislava Krizmana, Jose Bužana, Slavka Tomerlina, Ljube Babića, Srećka Sabljaka i Zoe Borelli u ranijoj fazi te potom umjetnici poput Mencija Clementa Crnčića, Otona Ivekovića, Marka Rašice te slikarica Branke Frangeš Hegedušić, Anke Krizmanić, Vjere Bojničić, Zore Preradović i Danice Peyer. Među slikaricama posebno mjesto pripada Zdenki Sertić, zaposlenoj u Muzeju na radnome mjestu crtačice, čiji su brojni radovi, nastali na primjercima muzejske građe ili na terenskim istraživanjima, korišteni kao dokumentacijski ili ilustrativni prilozi za stručne i znanstvene radove, a kasnije su postali dijelom fundusa Muzeja.

Drugu skupinu obilježavaju autori čija su djela nastala na terenu, s pozicije njihova statusa muzejskih povjerenika poput Srećka Sabljaka i Maksimilijana Vanke, a treću skupinu čine manje poznati autori koji na putovanjima bilježe motive zanimljive s etnografskog stajališta.

Ključnim poglavljem studije smatram ono naslovljeno *“Dokumentarni” ili “etnografski” stil na slikama*. U njemu autorica detaljno razlaže i analizira vrijednost slika u kontekstu zbirke Etnografskog muzeja Zagreb s današnjeg stajališta

interpretacije kulture. Likovna narativnost s prikazom narodnih nošnji, opreme seoskog doma ili scena iz svakodnevnog života predočuje detalje nužne za rekonstruiranje prošlosti. Njihova etnografska vrijednost povod je za istraživanje mnogim etnolozima, no s oprezom, kako autorica s pravom upozorava, jer bez razumijevanja okolnosti u kojima nastaju mogu rezultirati stereotipizacijom seoske kulture. Stoga za spomenutu zbirku nije važna umjetnička vrijednost slike već njihovu vrijednost određuje odgovor na pitanje zašto su i kada slike ušle u Muzej.

Zasebna poglavlja posvećena su sakralnom slikarstvu i fenomenu pojavnosti naivne umjetnosti u Hrvatskoj. Zavjetne slike kao izraz pučkoga stvaralaštva analiziraju se sa stajališta iznimne kulturološke vrijednosti za istraživače duhovne baštine. Pučke sakralne slike na staklu, zastupljene u zbirci u velikom broju, također su karakterističan izraz seoskoga slikarstva nastao po uzoru na crkvene tipološke slike. Pučko slikarstvo na naličju stakla, iako slične tehnike, potpuno je nov izraz pučkog stvaralaštva te kao fenomen *naivna umjetnost* postaje poseban segment hrvatske likovne umjetnosti 20. st.

Autorica na samom početku svojeg zaključka sveobuhvatno sažima problematiku kojom se bavi u studiji: *Zbirka slika tijekom cijeloga stoljeća oblikovala se zahvaljujući afinitetima pojedinih kolekcionara, kustosa, kako bi sakupili djela umjetnika koji su pronašli nadahnuće u narodnoj kulturi i sačuvali ih u muzejskom fundusu. Zahvaljujući takvoj sakupljačkoj politici 1930-ih godina, u fundus ulaze slike renomiranih hrvatskih slikara (...).*

Potaknuta prvim čitanjem te izvanredne studije u ulozi recenzentice, tome bih pridodala i podatak koji me se posebno dojmio jer ponajprije govori o istančanome i muzeološki suvremenom senzibilitetu naših prethodnika – kustosa. Naime, zahvaljujući politici skupljanja sredinom 1930-ih, u fundus Etnografskog muzeja u Zagrebu kao dar je ušla zavjetna slika *Molitva Sv. Mariji Magdaleni*, uz ostalo, iznimno vrijedno umjetničko djelo iz 1696., a istodobno s promoviranjem naivnog slikarstva Franje Mraza na izložbama u Zagrebu u fundus Muzeja ušle su i njegove dvije recen-
tne slike.

Ova autorska studija dugogodišnje voditeljice zbirke slika inovativan je i kvalitativan pomak u interdisciplinarnoj interpretaciji sadržaja takve zbirke u Etnografskome muzeju jer, kako i sama autorica navodi, *pristupa interpretaciji sa stanovišta struke kao etnologinja / kulturna antropologinja i muzeologinja*, a ujedno, zbog prirode zbirke, donosi relevantne podatke iz područja povijesti umjetnosti znalački se koristeći odgovarajućom literaturom.

Struktura i redosljed poglavlja gradivni su elementi te slojevite interpretacije. Ona polazi od općega – odetnološke i muzeološke teorijske podloge na temelju koje autorica obrazlaže značenje likovnosti u formativnom procesu skupljanja likovnih djela višeznačno vezanih za nacionalnu narodnu kulturu, i vodi do pojedinačnoga, odnosno do rekognosciranje sadržaja muzejske zbirke slika prema vrstama predmeta i njihovoj podvojenoj etnografskoj prirodi, dokumentarnoj i/ili umjetničkoj. U zaključku autorica ističe kako su slike u Etnografskome muzeju, upravo zbog svoje pluralnosti, svjedočanstvo društvenoga, političkoga i kulturnog života u Hrvatskoj.

Prožimanje svih tih sadržaja upućuje na važnost kontinuiranog istraživanja povijesnosti zbirke slika i njezine analitičke interpretacije u kontekstu aspekata društvenih obilježja kulture življenja. U konačnici, svjedoči o potencijalu u smislu primjene novih kriterija skupljanja muzejskih predmeta, a time i osuvremenjivanja zbirke, a sve u funkciji vizije budućih izložbenih programa Muzeja i njegove uloge spona između prošlosti i sadašnjosti kako bi Etnografski muzej u Zagrebu bio odraz suvremenog društva u kojemu djeluje.

Primljeno: 3. ožujka 2017.

REVIEW: DR ZVEZDANA ANTOŠ, 'THE IMAGE COLLECTION OF THE ETHNOGRAPHIC MUSEUM IN ZAGREB'

This original study of a person who for many years has been the manager of the Image Collection of the Ethnographic Museum in Zagreb is an innovative and high quality advance in the interdisciplinary interpretation of the contents of such a collection, for, as the creator of it says, she addresses interpretation from the point of view of the profession as ethnologist and cultural anthropologist as well as museum professional and at the same time, because of the nature of the collection, provides relevant data from the area of art history, making skilled use of the appropriate references. The text of the study consists of thematic and problem units structured into the chapters *Introduction, References, sources and methodology, Discovery of folk culture, Political importance of folk culture and the foundation of museum collections, The history of the image collection, Documentary or ethnographic style in pictures, Religious painting: Votive painting, Paintings on glass and Naïve art* to which, at the end, a *Conclusion and References* are added.

The structure and order of the chapters are the building elements of this complex interpretation. It starts off from the general – from the ethnological and museological theoretical base, on the foundation of which the author explains the importance of visual art in the formative process of collecting visual works connected in many ways to the national folk culture, going on to the individual, to a survey of the contents of the museum image collection according to kinds of object and their ambivalent ethnographic nature – documentary and/or artistic. In the conclusion, the author points out that the pictures in the Ethnographic Museum, precisely because of their plurality, are a testimony to social, political and cultural life in Croatia.

sl.7. F.B. Doubek
Žena iz Župe Dubrovačke, kraj 19. st.
akvarel, 20,5 x 27,9 cm
Et 48857

sl.8. F.B. Doubek
Žena s Brača, kraj 19. st.
akvarel, 20,5 x 27,9 cm
Et 49956

sl.9. Zoe Borelli Vranski Alačević
Povratak s polja, poč. 20. st.
Akvarel, 13,3 x 20,7 cm
Et 3275/1-6